สุกรข้อบวม
ปัญหาที่มีทุกฟาร์ม

น.สพ. ยุทธ เทียมสุวรรณ
ผู้จัดการฝ่ายวิชาการ บจก. เซ็นทรัลลิส

CopyRight

ปีนี้ประเทศไทยน่าจะประสบปัญหาภัยแล้งหนักที่สุดในรอบหลายปีจากปรากฏการณ์เอลณิโญ่ อันจะทำให้น้ำอุปโภคบริโภคไม่เพียงพอ เกษตรกรได้รับความเสียหาย จากการยืนต้นตายของพืชที่ขาดน้ำหล่อเลี้ยง รวมถึงต้องชะลอการเพาะปลูก ทำให้ในอนาคตอาจขาดแคลนวัตถุดิบอาหารสัตว์ หรือมีราคาแพงมากยิ่งขึ้นไปอีก จากปัจจุบันก็ราคาสูงมากอยู่แล้ว อีกหนึ่งประการสำคัญคือ การขาดแคลนน้ำสำหรับเลี้ยงสัตว์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสุกร เป็นสัตว์ที่ต้องใช้น้ำปริมาณมากในการเลี้ยง ทั้งน้ำดื่มกินเพื่อดำรงชีวิต และน้ำที่ใช้ในแง่จัดการเพื่อดำรงไว้ซึ่งสุขศาสตร์ และสภาพการเลี้ยงที่เหมาะสม อันได้แก่ น้ำหยด น้ำอาบ น้ำล้างพื้นคอก ส้วมน้ำ และน้ำที่ใช้ฉีดล้างทำความสะอาดฆ่าเชื้อช่วงพักคอก หากขาดแคลนน้ำแล้ว สุกรก็จะมีสุขภาพทรุดโทรมอ่อนแอจากการได้รับน้ำไม่เพียงพอ เครียดจากสภาพการเลี้ยงที่ไม่เหมาะสม และการหมักหมมของเชื้อโรคจำนวนมาก ก็จะส่งผลให้สุกรเป็นโรค เจ็บป่วยด้วยอาการต่างๆ ง่ายยิ่งขึ้น ซึ่งอาการหนึ่งที่มักพบได้บ่อย หรือกล่าวได้ว่าเป็นปัญหาที่มีทุกฟาร์มคือ **ข้อบวม** โดยที่ส่วนใหญ่ก็เข้าใจว่าเกิดจากเชื้อ สเตรปโตคอคคัส ซูอิส ได้เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่แท้จริงแล้วหามีเพียงแค่โรคนี้ไม่ที่ทำให้ข้อบวม แก้ไขแล้ว ทำไมถึงไม่หาย ยังตายยังป่วยจากข้อบวมอยู่อีก เพราะสาเหตุมีหลากหลายได้ดังนี้

โรคติดเชื้อ สเตรปโตคอคคัส ซูอิส (*Streptococcus suis*) เป็นโรคแรกที่ทุกคนต้องนึกถึงก่อน แบคทีเรียแกรมบวกนี้มักก่อให้เกิดอาการป่วยในช่วงอนุบาล และสุกรเล็ก พบมากช่วงเปลี่ยนฤดู หรือมีภาวะความเครียด หลังหย่านม ย้ายคอก รวมฝูง เปลี่ยนอาหาร รวมถึงผ่านแผลตัดเขี้ยวตัดหาง ซึ่งนอกจากข้อต่อบวมอักเสบ เดินขากระเผลก ไม่อยากลุกเดินแล้ว สุกรจะมีอาการไข้สูงมาก ซึม ตัวสั่น มักมีรอยโรคเยื่อหุ้มสมองอักเสบร่วมด้วย ทำให้สุกรแสดงอาการทางระบบประสาท จึงเคลื่อนไหวไม่สัมพันธ์กัน นอนตะแคง ชักเหยียดเกร็งตะกุยเท้า เป็นอัมพาต และกรณีเฉียบพลันรุนแรงจะมีอัตราการตายเกือบ 100% ในตัวที่อ้วนสมบูรณ์ดี ไม่มีอาการป่วยให้เห็น ทั้งยังอาจพบภาวะโลหิตเป็นพิษ ลิ้นหัวใจอักเสบ และแท้งลูกได้ด้วย นอกจากรอยโรคที่ไม่ค่อยจำเพาะมากนัก ควรตรวจยืนยันย้อมสีแกรม หรือเพาะแยกพิสูจน์เชื้อจากน้ำในข้อต่อ และเยื่อหุ้มสมอง ยา

ปฏิชีวนะที่ใช้ได้ผลดีได้แก่ อะม็อกซิซิลลิน และกลุ่มเซฟาโรสปอริน เช่น Ceftiofur, Ceftriazone เป็นต้น การระบาดของโรคนี้สะท้อนให้เห็นถึงสุขศาสตร์การจัดการ อันกักเก็บ และเอื้อให้เชื้อวนเวียนเพิ่มจำนวนอยู่ในฟาร์ม

อีกโรคที่ทำให้เกิดข้อบวม โดยมีลักษณะอาการป่วย รอยโรคภายนอกคล้ายคลึงกันมาก จนสร้างความสับสนในการวินิจฉัยได้บ่อยๆ คือ โรคแกลสเซอร์ (Glasser 's disease) อันมีสาเหตุจากแบคทีเรียแกรมลบ *Haemophilus parasuis* ที่ติดผ่านทางการหายใจ พบมากในสุกรช่วงอนุบาล และสุกรเล็ก โดยมีปัจจัยโน้มนำเช่นเดียวกัน นอกจากอาการข้อต่อบวมอักเสบเดินขาเจ็บกระเผลกแล้ว สุกรยังมีไข้สูง และมีอาการทางประสาท สั่นกระตุก นอนตะแคง ชักตะกายเท้า อัมพาตจากภาวะเยื่อหุ้มสมองอักเสบ เช่นเดียวกับเมื่อติดเชื้อสเตรปโตคอคคัส ซูอิส ส่วนอาการสำคัญที่ใช้ในการวินิจฉัยแยกแยะโรคนี้คือ อาการระบบทางเดินหายใจ สุกรจะไอ หายใจลำบาก ยืดคอ อ้าปาก ใช้ช่องท้องช่วยหายใจ ผิวหนังม่วงคล้ำ บวมน้ำ และมีรอยโรคสำคัญ อันเกิดจากการอักเสบของเยื่อเลื่อมบุช่องโพรงร่างกายคือ เยื่อบุช่องอก ช่องท้อง เยื่อหุ้มสมอง เยื่อหุ้มปอด ถุงหุ้มหัวใจ และอวัยวะภายในอักเสบแบบมีไฟบรินปน หนอง มีของเหลวขุ่นสีเทาเหลืองสะสม เกิดเยื่อเหนียวเป็นแผ่นหนองยึดติดกันจนแน่น แยกไม่ออก การรักษาจะให้ผลดีในช่วงแรกๆ ด้วยยาปฏิชีวนะเช่น อะม็อกซิซิลลิน สเตรปโตมัยซิน กลุ่มเซฟาโรสปอริน กลุ่มเตตร้าซัยคลิน หรืออาจป้องกันด้วยการใช้วัคซีน อัตราการตายสูงไม่มากนัก หากเรื้อรังจะไม่เจริญเติบโต ขนหยาบ น้ำหนักลด

หากสุกรมีอาการ และรอยโรคคล้ายคลึงแกลสเซอร์ ไม่ว่าจะเป็นข้อบวม และเยื่อเลื่อมทั่วไปอักเสบแบบมีไฟบรินตามที่กล่าวมาแล้ว แต่มีอาการร่วมเพียงแค่ไข้ต่ำๆ ไอ ป่วยไม่เฉียบพลันรุนแรงเท่า เป็นแต่แบบเรื้อรัง มีอัตราการป่วยการตายต่ำมากนั้น อาจเกิดจากโรคติดเชื้อมัยโคพลาสมาอีกชนิดหนึ่ง ที่มิใช่ชนิด *hyopneumoniae* ตามที่ส่วนใหญ่คุ้นเคยกัน แต่หากเป็นโรคติดเชื้อ *Mycoplasma hyorhinis* (*M. hyorhinis*) ที่ติดต่อผ่านทางการหายใจ มักแสดงอาการป่วยในช่วงอนุบาล และเล็กรุ่นเช่นเดียวกัน นอกจากที่กล่าวมายังอาจวินิจฉัยแยกแยะโรคนี้ได้จาก น้ำในข้อต่อที่มีลักษณะปนเลือดจำนวนมาก และที่สำคัญโรคนี้จะไม่มีวิการรอยโรคที่เยื่อหุ้มสมอง สุกรจึงไม่ป่วยแสดงอาการทางระบบประสาทใดๆ ทั้งสิ้น ซึ่งถือว่าแตกต่างจากแกลสเซอร์อย่างสิ้นเชิง เชื้อค่อนข้างมีความไวต่อยาปฏิชีวนะลินโคมัยซิน ไทโลซิน ไทอามูลิน และกลุ่มควิโนโลน รักษาหลังแสดงอาการไปแล้ว อาจได้ผลไม่ดีนัก

มัยโคพลาสมาที่ก่อให้เกิดอาการข้อบวมในสุกร ไม่ได้มีแค่ชนิด *hyorhinis* เท่านั้น การวินิจฉัยแยกแยะต้องคำนึงถึงอีกเชื้อที่คู่กันคือ โรคติดเชื้อ *Mycoplasma hyosynoviae* (*M. hyosynoviae*) ที่มีรายงานว่าเป็นสาเหตุให้ข้อต่อบวมอักเสบในสุกรได้บ่อยๆ เช่นกัน โดยเฉพาะในสุกรขุนอายุตั้งแต่ 3-4 เดือน หรือน้ำหนัก 35-50 กก. ขึ้นไป สุกรที่ป่วยจะมีอุณหภูมิปกติ หรือมีเพียงแค่ไข้ต่ำๆ โดยไม่มีอาการไอ หรือทางเดินหายใจอื่นๆ แต่อย่างใด นอกจากเชื้อนี้จะไม่ก่อให้เกิดวิการอักเสบของเยื่อหุ้มสมอง จึงไม่มีอาการป่วยทางระบบประสาทแล้ว ที่สำคัญรอยโรคการอักเสบของเยื่อเลื่อมบุช่องโพรงร่างกาย ก็จะไม่พบเกิดขึ้นในโรคนี้โดยเด็ดขาด สุกรจะแสดงอาการเจ็บปวดที่ไม่รุนแรงนัก เพียงเดินขากระเผลก ไม่อยากลุกเดิน อาการบวมอาจไม่ชัดเจน รอยโรคที่ข้อต่อมีเพียงแค่บวมน้ำ คั่งเลือด อักเสบแบบมีไฟบรินสีเหลืองเทาปนเลือดเล็กน้อย อัตราการป่วยต่ำมาก

CopyRight©

และมักหายเป็นปกติได้เองภายในเวลาแค่ 1-2 สัปดาห์ รักษาด้วยยาปฏิชีวนะเช่นเดียวกับ *M. hyorhinis*

โรคสุดท้ายที่อาจก่อเกิดอาการข้อบวมได้ด้วยคือ โรคไข้หนังแดง หรือ Erysipelas อันเกิดจากเชื้อแบคทีเรียแกรมบวก *Erysipelothrix rhusiopathiae* ที่ได้รับผ่านการกิน หรือแผลที่ผิวหนัง พบโรคได้ในสุกรทุกช่วง โดยเฉพาะในสุกรพันธุ์ สุกรใหญ่ที่อายุตั้งแต่ 3 เดือนขึ้นไป ลักษณะข้อต่อแข็ง บวมอักเสบ เดินขากระเผลก มีอาการเจ็บปวดนั้น มักเกิดขึ้นในช่วงท้าย ที่โรคพัฒนาเข้าสู่ระยะเรื้อรังแล้ว โดยในระยะแรกหากเกิดโรคแบบเฉียบพลัน จะมีอาการไลหิตเป็นพิษ ผิวหนังมีสีแดงเขียวคล้ำ ไข้สูงมาก ท้องเสีย ท้องผูก ตายอย่างรวดเร็ว หากกึ่งเฉียบพลันจะแสดงวิการรอยโรคที่เด่นชัด ง่ายต่อการวินิจฉัยคือ ผิวหนังเกิดเป็นแผ่นปื้นนูนสีแดงม่วง คล้ายลมพิษ เป็นรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน หรือหลายเหลี่ยมคล้ายเพชรที่เรียกว่า Diamond shaped กระจายทั่วตัว แม่พันธุ์อาจพบการแท้ง ในระยะเรื้อรังที่เชื้อเข้าสู่ข้อต่อแล้ว อาจมีไข้หรือไม่ก็ได้ ลิ้นหัวใจเกิดการอักเสบแบบงอกขยายคล้ายดอกกะหล่ำ นำไปสู่ภาวะหัวใจวาย โรคนี้วินิจฉัยแยกแยะจากโรคอื่นๆ ที่กล่าวมาแล้วค่อนข้างง่ายได้แก่ ข้อต่อบวมอักเสบแบบไม่มีหนอง ที่มีความรุนแรงน้อยกว่า ทั้งยังไม่มีอาการระบบทางเดินหายใจ ไม่มีอาการทางระบบประสาท และไม่มีวิการรอยโรคที่เยื่อเลื่อมบุช่องโพรงร่างกายใดๆ ทั้ง สิ้น อัตราการตายในระยะเรื้อรังนี้ต่ำมาก แนะนำรักษาด้วยยาปฏิชีวนะเพนนิซิลลิน อะม็อกซิซิลลิน กลุ่มเซฟาโรสปอริน กลุ่มเตตร้าซัยคลิน และควรควบคุมป้องกันโรคด้วยการใช้วัคซีน

นอกจากที่กล่าวมาแล้ว การติดเชื้อแบคทีเรียชนิดอื่น เช่น *Staphylococcus spp., Corynebacterium pyogenes, Brucella suis* และแม้กระทั่ง *E.coli* ก็สามารถก่อโรคให้เกิดอาการข้อบวมในสุกรได้เช่นกัน จึงจำเป็นต้องอาศัยการเพาะแยกยืนยันเชื้อทางห้องปฏิบัติการ โดยสรุปการจะรักษา หรือควบคุมป้องกันมิให้เกิดอาการข้อบวมในสุกรนั้น จำเป็นต้องวินิจฉัยแยกแยะ หาสาเหตุของโรคที่ถูกต้องให้ได้เสียก่อน ยึดหลักจากความรุนแรงของอาการข้อบวมที่พบเห็น พิจารณาให้สอดคล้องกับช่วงอายุสุกรที่มักเกิดโรค รวมถึงอาการไข้ อาการระบบทางเดินหายใจ อาการทางระบบประสาท ผลการใช้ยาปฏิชีวนะในการรักษา จากนั้นควรพิจารณาต่อเนื่องด้วยการผ่าชันสูตรซาก วิการรอยโรคสำคัญภายในที่จำเป็นต้องใช้ประกอบช่วยชี้เฉพาะคือ การอักเสบของเยื่อเลื่อมบุช่องโพรงร่างกาย และเยื่อหุ้มสมองที่มีไฟบรินสีเหลืองเทา ยึดติดกันเป็นเส้นใย หรือเป็นแผ่นแน่นเหนียว โดยอาจต้องดูบริบทอาการป่วยทางคลินิกอื่นๆ รวมของทั้งฝูงประกอบด้วย ทว่าหากยัง สับสน มึนงง หรือนอกเหนือไปจากความรู้ในบทความนี้ แนะนำให้ส่งวินิจฉัยทางห้องปฏิบัติการ สุดท้ายนอกจากโรคติดเชื้อเหล่านี้แล้ว อาการผิดปกติที่ไม่ได้เกิดจากเชื้อโรคอันอาจพบได้แก่ อุบัติเหตุ กระทบกระแทก ถูกทับ ขาหล่นลงไปติดร่องหรือช่องว่างที่พื้น เป็นต้น ก็อาจเป็นสาเหตุให้สุกรข้อบวมได้เช่นกัน ต้องระวังแยกแยะให้ดี.....

อกสารอ้างอิง **Diseases of Swine 9th edition. 2006. Blackwell Publishing.**

CopyRight©